

ГОД. XXI.

ПОЗОРНИЦА

БРОЈ 6.

УРЕЂУЈЕ А. ХАДИЋ.

Излази за време бављења позоришне дружине у Н. Саду свагда о дану сваке представе, иначе сваког месеца по један пут на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. —

ПОЗОРНИЦА КАО МОРАЛНА УСТАНОВА.

(Наставак.)

Али позорница не упозорава нас само на људе и људске карактере него и на разне судбе и учп нас великој вештини како да их спносимо. У испреплетаном животу нашем играју подједнаку улогу случај и план; плановима управљамо ми сами а случају морамо слепо да се покоравамо. Доста смо добили, ако нас неизбеживе коби не затеку сасвим неприправне, ако се наша срчаност и наша мудрост већ у таким стварима веџбала, а наше срце за таки удар очврело. Позорница нам износи многоврстан призор човечјег страдања. Она нас вешито увлачи у туђу невољу а награђује нас за тренутну патњу сузама уживања и тиме, што нас начини срчанијим и искуством богатијим. С њиме пратимо ми напуштену Аријадну на јековити Наксос, с њоме се спуштамо у тавницу Уголинову, пењемо се с њоме на страшно губилиште и прислушкујемо с њоме, кад свечано самртни час избија. Ту чујемо ми, да изненађена природа гласно и необорично потврђује оно, што је наша душа нечујном слутњом осећала. Под сводовима Тауера оставља преварена љубимца наклоност његове краљице. Сада када Мормрети мора, напушта га застрашена, његова безверна софистичка мудрост. Вечност пошаље по неког покојног, да открије тајне, за које ни један живи не може да зна, а сигурни злочинац губи сада и свој последњи страховити ослонач, јер сада већ и гробови брњају.

Али није само, да нас позорница упознаје са судбама људским, она нас поучава да и праведнији будемо према несрећницима и да блажији суд о њима доносимо. Так тада смејемо свој суд изразити над њима, кад смо измерили дубљину њихових невоља. Ни један злочин не носи толико срамоте као крађа — па не пустимо ли ми сваколици сузу сажаљења у осуду

Едуарда Руберга, кад смо се сами ставили у онај положај, у коме је он крађу учнио? — Самоубиство сматра се свуда за нешто грешно, безбожно; када пак гоњена претњама помамна оца, гоњена љубављу и страшном помисли на манастирске видине испија отров Маријана, ко ће од нас да буде први, да ломи штап над кукавном жртвом махнитог једног начела? Човечанство и сношљивост започињу да буду владајући дух нашега времена, њихови зраци су продрли већ и у суседске дворане па још и даље у срца наших владара. Колико су наше позорнице допринеле томе божанственом делу? Нису ли оне, које упознаше човека с човеком и открише тајну машинерију, по којој човек дела?

Једна знатна класа људи имаје разлога да буде позорници захвалнија, него сви остали. Ту само чују велики и силни овога света — истину, коју иначе никад, или барем ретко чују. Ту само виде, што иначе никад или барем ретко виде — човека.

Колико је велика и многоврсна заслуга боље позорнице по морално обризовање, исто толико вреди и по просвећивање разума. Баш ту у тој вишој сфери уме тек њу велика глава, ватрени родољуб са свим да употреби.

Он бације један поглед на рад човечији, сравњује народе с народима, столећа са столећима и увидеја како ропски виси о ланцима предрасуде и јавнога мњења већи део народа, чиме се вечно ради против његова блаженства — и да чистији зраци истине осветљују само мало појединих глава, које су можда тај малени добитак својим животом платили. Чиме може да мудри законодавац начини народ учењником њезиним?

Позорница је заједнички канал, у који се

слива светлост истине од мисленог, бољег дела народа, те се одатле шире по целој држави у блажијим зрацима. Правије вавести, разбистрена начела, чистија чуства теку одавде кроз све жиле народне; нестаје малгле варварства и мрачне празноверице, ноћ бежи испред победне светlostи. Од толиких красних плодова боље позорнице навешћу овде само два. Како се то тек од неколико година посвуда трпе религије и секте?! — Још пре него што нас је заступио Чивутин Натаан и Сараџен Саладин, проповедајући нам божанску науку, да чак ни оданост Богу не зависи од наших слабости према Богу — још пре него што је Јосиф II завојишпо на страховиту хидру побожне мржије — усадила је позорница у наше срце човечност и благост, ужасне слике помаме поганичких свећеника поучише нас да се клонимо религијозне мржије — у томе страшноме огледалу опрало је хрили-

ћанство своје прљотине. Са истим таким сртним успехом војевало би се са позорнице и против заблуда у васпитању; смене се надати комаду, у коме ће та значајна тема бити обрађена. Нема ничег у држави, што би по последицама својим тако важно било као васпитање и опет иштина није тако занемарено, иштина није тако неограничено препуштено таштини и лакомислености грађанина, као оно. Само би позорница могла износити нам несртне жртве занемареног васпитања у сликама које нас гану и потресају; ту би се могли наши очеви одрпнати својих тврдоглавих начела, а матере наше могле би се учпти, да паметније љубе своју децу. Љажне вавести заведу и најбоље срце васпитачево, а зло буде тим веће, ако се још и методама размећу те нежну мазу у филантропијама и стакленим баштама баш систематски упропашћују.

(Свршиће се.)

Л И С Т И К И.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(„Господска спротиња“, позоришна игра у 4 чина, написао Г. Чики, превео Урош Топонарски, приказана дне 6. (18.) јануара о. г.)

Чикијеви позоришни комади постали су врло омиљенима код наше позоришне публике, која као да више ѡагиње, — што је јако добар знак — здравој реалистичи, него сентименталној романтици. Типови и карактери Чикијевих комада извађени су из живота, а не из фантазије, и гледајући њихово кретање, њихов живот на позорници, чини нам се, као да сусрећемо наше знанце и да присуствујемо репродукцији призора, што смо их већ негде видели или доживели. Специфично мађарских облика у Чикијевим комадима не ћемо баш премного наћи, јер досада и не има у животу премного такових чисто мађарских облика друштвенога живота, већ су то већином домаћим бојама преиначени космополитски типови, карактери, призори и ситуације, које је ведри дух Чикијев прелио свежим хумором, што се увек креће у границама естетске пристојности, те по готово никада не прима форме баналности или бурлеске, а што је најлепше, види се, да је дотични и комични израз или ситуацију створио моменат, да није било

намере, под сваку цену рећи нешто, што изазива грмљавину смеха. Природност ситуација и појединачних речи и призоре је једна од најбољих страна неоспориво јаког драмског талента Чикијева. Али по готово још више вреди, што он знајаше мало не увек, у сваком комаду, био он више комичне или трагичне садржине, размере међу хумором и озбиљношћу тако удесити, да је у његовим комадима светило хумора и сенка збиље тако вештачки раздељена, те се може рећи, да је у том био управо уметник, који је то вештачко испреплетање хумора са збиљом научио од највећега у том погледу узорника Шекспира. Очевидно је, у Чикија је било рођенога дара за естетско разумевање и стварање. Он је финим осећајем увек знао хумористиком запречити, да сентименталност које ситуације не пређе у болесну патетику, и обратно, да збиља држи хумористику на правој мери, како се не би хумор претворио у предрасточну претераност и бурлеску. Често пута, када се већ бојимо, да ће грунити и против воље и жеље сузу на око ради неке хиперсентиметалне ситуације: један комични израз, једна реч заустави сузу, или је преполови ведрим просевом хумора, као кад изненада сунце про-

бије кроз таман облак, и нама је чисто угодан и драг тај „пел-мел“, та мешавина, то преплетање хумора и туге, увек у прави час, у згодно време.

Чики је реалиста; у својим комадима пази он више на истиност и вероватност карактеристике поједињих лица и ситуација, него ли на драмски склоп, него ли на строгу драмску технику и техничко укаљујивање поједињих чинова. И он пази донекле на тако звану постепеност драмске радње, али више му је до вероватности, него ти до те градуације, пак зато се код њега често догоди, да је где која ситуација према строгим драмским правилима или прекасно или прерано дошла. О језгри, о духу драмске технике ипак се и он ретко огрешује. У осталом већ је јасно, да је модерна реалистика донекле с пуним правом навестила рат шаблони класичне драме. Па како је већ давно забачено класично јединство времена и места, на што Ариетотео толико пажње у својој теорији положе, тако се модерна реалистика све више отима присилном хаљином правила драмске постепености према шаблонским прописима драмске технике, тврдећи да у животу нема такове шаблонске постепености и развоја.

Све ове врлине и недостатке Чикијевога драмског стварања видамо и у комаду: „Господска сиротиња“, естетско размерје међу хумором и сентименталношћу, живу вероватну карактеристику, згодност и неприсиљеност ситуација и призоре, и сатиру, што се сама од себе даје и делује. Плачемо и смејемо се са поједињим лицима и весели смо, што се све тако свршило. Најбоље је у том комаду изведена карактеристика: Балинта Чоме (Добриновић). Од почетка до краја остаје он једнако симпатичан и разумљив и ми му чисто желимо, да се нађе згодан Парис за његове кћерке. У карактеристици Густава Балнаја (г. Лукић) и Естере (гђа М. Марковићка) имаде и психолошки неоснованих ствари. Балнај се задовољава са изјавом Естерином, да му у брак може донети верност и штовање. Ту је врело даљој драми њихова брачнога живота, где Естера још у прави час прогледа, те се зауставља на прагу, што води у царство греха, на стрмину пропasti. Верност и поштовање велики су услови брачној срећи, али је љубав сунце, што им даје живототворну моћ. Без тога сунца, без тога јаметва чудо је,

што Балнај склапа брак са Естером, и право је да Естера барем неко време трпи, када мисли, да се и без љубави смије склопити брачна веза. Могли бисмо се питати, на што бракоразводна парница пред свим инстанцијама, када на крају крајева долази ипак до измирења поновнога брака између истих брачних другова? Није ли то своје врсти, баш данас добро ратујућа сатира на прилике у Угарској, где је тако лако склопити и раскинути брачну свезу, ту основу срећи човечанскога друштва?

Мајstorски је замишљена улога Попрадија (г. Тодосић). Овакових циника има на свету и чисто нам је право, да се нађе нарочито овако згодно замишљен бойнивани Мади (г. Спасић), који има густ на уши Попрадијеве, те на крају малко приштуца ноћ тога шуњала и њушкала.

Посве нам је чудан значај Тарцалија (г. Марковић). Он љуби Естери, помаже њезином мужу, да се реши материјалне невоље, има случајева, где бисмо га морали држати заљубљеним и јуначким вitezом, што се стара о добром гласу своје несуђене, — па ипак он је синђа, подла кукавица, кад пише по диктанти Балнајевој писмо са изразима, које онаковом готовошћу може писати само нитков и кукавица.

Врло добро је окарактерисана и Мезејевица (гђа Тодосићка), а фина је психолошка студија и карактеристика Беле, сестре Балнајеве (гђа Ђуришићева).

Приказ био је управо добар. Г. Добриновић заступао је одлично весели, а г. Лукић управо тако одлично озбиљни елеменат, а уз њих одликовали су се гђа Марковићка, коју ми ипак више волимо у веселим улогама, г. Спасић, који увек управо вештачки приказује добродушне блесане, гђа Тодосићка, која увек лепо, сигурно и разумљиво своје улоге и маском и изражавањем интерпретише, те нам је увек добро дошла на позорници. Није заостајао ни г. Марковић у тешкој улози Тарцалија, а гђи Ђуришићевој управо честитамо, што је тако лепо разумела и прутумачила целу психолошку скалу осећаја у својој улози од почетка до краја. J. Хр.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(Недељни ред представа.)

У суботу 13. (25.) јануара: „За круну“. Драма у 5 чинова, написао Франсоа Копе, с француског превео Д. Ђокић.

Издaje управа срп. нар. позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ

11. Представа. **У ДУНЂЕРСКОВОМ ПОЗОРИШТУ.** У претплати 4.

У Новоме Саду, у четвртак 11. (23.) јануара 1896:

МАЈКА.

Са 200 дуката награђена шаљива игра у 3 чина, написао Г. Чики, превео Ст. Дескашев.

Редитељ: Добриновић.

ОСОБЕ:

Грофица Сремска — — —	С. Вујићка.
Емил, њезин унук — — —	Спасић.
Барон Виљем Еркењи, пуковник у пензији — — —	Лукић.
Коломан } његови рођаци —	Марковић.
Ружица }	С. Бакаловићка.
Каролина Тимар, управитељка женског завода — — —	Т. Лукићка.
Марта — — — — —	М. Марковићка.
Константин Тодорка, професор	Добриновић.
Серафина Штруцова — —	М. Тодосићка.

Коста, умировљени војнички свештеник — — — — —	Николић.
Флора Балшаји — — — — —	Милићевићка.
Јованка Кенеди — — — — —	З. Ђуришићева.
Вилма Ерић — — — — —	К. Жикићка.
Берта Вилкеји — — — — —	Ј. Весићева.
Маргита Аба — — — — —	Д. Весићева.
Катица Керестури — — — — —	Д. Туцаковићева.
Галамбошка, газдарица грофића — — — — —	Ј. Добриновићка.
Собар — — — — —	Стефановић.

Због промукlosti К. Васиљевића не може се приказати за данас заказани комад: „Досадан свет.“

У суботу 13. (25.) јануара по други пут: „За круну“. Драма у 5 чинова, написао Франсоа Копе, с француског превео Д. Докић.

Умолявају се лепо све поштоване госпође и госпођице, да би изволели без шепира седити на својим седиштима у паркету и партеру.

Улазнице могу се добити у књижари браће М. Поповића од 9—12 пре подне, од 3—5 сахата после подне у позоришту и после на каси.

Почетак тачно у 7, свршетак у 10 сахата.